

INTERNATIONAL

JOURNAL of HUMAN STUDIES

ULUSLARARASI İNSAN ÇALIŞMALARI DERGİSİ

ISSN: 2636-8641

Cilt/Volume 1 Sayı/Issue 1 Yıl/Year: 2018

**Evaluation Of Incidents Of
6/7 September 1955 In Cause
and Effect Relation**

**6/7 Eylül 1955 Olaylarının
Neden ve Sonuç İlişkisi
İçerisinde Değerlendirilmesi**

Havva Karayuluk¹

Abstract

September 6/7 events have an important place in the history of the republic. The discussions about who the agents of the events were have still been continuing. In this article, September 6/7 events were evaluated in terms of cause and effect relation. Impact of the events was interpreted by evaluating within the Turkish-Greek relations. After Greece to take Cyprus Issue to take UN and the terrorist acts to increase on the island by inviting Turkey and Greece England held the London Conference on September 6 1955 the events started after the "İstanbul Ekspres Newspaper" had announced that Atatürk's house in Thessaloniki had bombed. The demonstration in Taksim square instigated by the Turkish Cyprus society had been out of control as people had been pouring into the streets. Soon afterwards the demonstration

Özet

6/7 Eylül Olayları Cumhuriyet Tarihi'nde önemli bir yere sahiptir. Olayların faillerinin kim olduğu hakkındaki tartışmalar günümüze kadar devam etmiştir. Bu makalede 6/7 Eylül Olayları sebep ve sonuç ilişkisi bakımından değerlendirilmiştir. Kıbrıs Meselesi'nin olaylara etkisi Türk - Yunan ilişkileri içerisinde değerlendirilerek yorumlanmıştır. Yunanistan'ın Kıbrıs Meselesini BM'ye götürmesi ve adada terör eylemlerini artırması üzerine İngiltere sonunu görüşmek için Türkiye'yi ve Yunanistan'ı davet ederek Londra Konferansını düzenlemiştir. Londra Konferansı devam ettiği sırada 6 Eylül 1955'te İstanbul Ekspres Gazetesinin Atatürk'ün Selanik'teki evine bomba atıldığı haberini yapması üzerine olaylar başlar. Kıbrıs Türktür Cemiyeti'nin başlattığı Taksim Meydanı'ndaki protesto gösterileri

¹ Havva Karayuluk, Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türkiye Cumhuriyeti Tarihi Bilim Dalı, Tezli Yüksek Lisans Öğrencisi, havvakarayuluk@hotmail.com

became a looting movement against the Greek minorities in İstiklal Caddesi. The events that had spread all over İstanbul had also spread to other places, especially to İzmir and Ankara. During the events there were minorities Muslim neighbors who tried to hide and protect them at home. The events could only be brought under control by Prime Minister Adnan Menderes declaration of martial law. After the events the Turkish government expressed the regret and gave the promise of compensation of the harms of the minorities. Special courts were established and the agents were tried to find. Among those who were held responsible for the events of September 6th and 7th Menderes and various groups were held responsible. As a matter of fact one of the cases heard in the court in Yassıada after the 27 May 1960 military coup was the 6/7 September Events.

Keywords: 6th/7th September, Cyprus Issue, London Conference, Minorities, Adnan Menderes,

halkın sokağa dökülmesiyle kontrolden çıkmıştır. Kısa süre sonra da İstiklal Caddesi'nde bulunan Rum azınlıklara karşı yapılan bir yağma hareketine dönüşmüştür. İstanbul'un tamamına yayılan olaylar İzmir ve Ankara başta olmak üzere diğer illere de yayılmıştır. Yaşanan olaylar sırasında azınlıkları hedef gösteren Müslüman komşuları olduğu gibi onları evinde saklayarak ve korumaya çalışan komşuları da olmuştur. Dönemin Başbakanı Adnan Menderes'in sıkıyönetim ilan etmesiyle olaylar ancak kontrol altına alınabilmiştir. Olayların ardından Türk Hükümeti yaşananlardan dolayı duyduğu üzüntüyü dile getirerek azınlıkların zararını karşılama sözünü vermiştir. Özel Mahkemeler kurularak failer bulunmaya çalışılmıştır. 6/7 Eylül Olaylarından sorumlu tutulanlar arasında Menderes ve çeşitli gruplar da vardır. Nitekim 27 Mayıs 1960 darbesinin ardından Yassıada'da kurulan mahkemede görülen davalardan biri de 6/7 Eylül Olayları davası olmuştur.

Anahtar Kelimeler: 6/7 Eylül, Kıbrıs Meselesi, Londra Konferansı, Azınlıklar, Adnan Menderes,

Giriş

Demokrat Parti döneminde yaşanan önemli olaylardan biri de şüphesiz ki 6/7 Eylül 1955 Olayları'dır. Konu ile alakalı bugüne kadar çok fazla çalışma yapılmış olmasına karşın hâlihazırda olayın faileri ile ilgili kesin bir bilgiye ulaşılamamıştır. Bu makalede 6/7 Eylül Olayları neden sonuç ilişkisi bakımından pek çok boyutu ve farklı bakış açıları ile ele alınarak konunun karanlıkta kalan tarafları aydınlatılmaya çalışılmıştır. Olayın yaşandığı günlerde olanlar detaylı bir şekilde analiz edilmeye çalışılmış ve neticesinde meydana gelenler hakkında bilgi verilmiştir.

Dönemin siyasi yapısı içerisinde azınlıkların durumuna bakacak olursak, Demokrat Parti'nin ilk günlerinde ülke genelinde yaşanan özgürlük, güven ve kalkınma hamlesinden İstanbullu Rumlar da

yararlanmışlardır. Rumlar, Demokrat Parti'nin 10 yıllık iktidarı sırasında İstanbul'dan Türkiye Büyük Millet Meclisine üç milletvekili göndermişlerdir.²

Hal böyle iken olayların nedensel temellerine inmek gerekir. 6/7 Eylül olaylarını besleyen güçlü sebepler vardır. Bu sebepleri sadece yaşanan olay üzerinden değil de Türk-Yunan ilişkileri ve anlaşmazlık noktaları üzerinden aramak daha doğru olacaktır. Nitekim o dönemde Türk-Yunan anlaşmazlığının temelini Kıbrıs Meselesi teşkil etmekteydi.

Kıbrıs Meselesi için Türk Heyeti Londra Konferansı'na gitmeden Türk Kamuoyu Kıbrıs konusunda harekete geçirilmeye başlanmıştır. Kıbrıs Türktür Derneği kurulmuştur. Ayrıca Kıbrıs uyuşmazlığını konu edinerek basın da sorunla yakından ilgilenmiştir.³

Olayların olduğu gün ise iç politika ve dış politika bakımından oldukça sıkıntılı bir zamana denk gelmiştir. Özellikle Kıbrıs Meselesi dış politikada sorun yarattığı için Dışişleri Bakanı Fatin Rüştü Zorlu Başkanlığındaki Türk Heyeti Yunanistan'ın da katıldığı Londra Konferansı'ndaydı. Ayrıca aynı gün İstanbul uluslararası bir kongreye ev sahipliği yapmaktaydı. Dolayısıyla olaylar yüzlerce yerli ve yabancı gazetenin önünde meydana gelmiştir.⁴

1. Türk – Yunan İlişkileri ve Kıbrıs Sorunu'nun 6/7 Eylül Olaylarındaki Yeri

Demokrat Parti ile Rum azınlık arasındaki sıcak ilişkiler, Kıbrıs meselesinin sorun olarak ortaya çıkması ile soğumaya başlamıştır. Hükümet göstermiş olduğu iyi niyet ve jestlerini sonlandırıp Rumlarla arasına mesafe koyarak değişen politikasını hissettirmiştir. Hükümetin değişen politikasına paralel olarak kamuoyunda da Rumlara yönelik bir tepki oluşmaya başlar. Dolayısıyla Kıbrıs sorunu Türk-Yunan ilişkilerinde ve ülkemizdeki Rum azınlıklara karşı izlenecek politikalarda yeni bir dönem açar⁵

Kıbrıs'ta yaşanan gelişmeler, özellikle Rumların terör eylemleri, Türk kamuoyunu Kıbrıs konusunda iyice duyarlı hale getirmiştir. Bu çerçevede bir gençlik teşkilatı olarak Türkiye Milli Talebe Federasyonu 24 Temmuz 1954'te yaptığı toplantıda bir Kıbrıs Komitesi kurmuş ve sorunu gündemde tutmak için mitingler örgütlemeye başlamıştır. Bunların içinden ortaya çıkan en önemli oluşum ise 29 Ağustos 1955'te kurulan “Kıbrıs Türktür Komitesi”dir. Bu komitenin ardından bütün Türkiye'de aynı isimle daha birçok komite kurulmuştur. Bu komitelerin ortak amacı ise Kıbrıs Sorununun Türk Hükümeti tarafından ulusal bir dava olarak ele alınmasını sağlamak, Türk kamuoyunu harekete

² Serdar Sakin, “6-7 Eylül 1955 Olayları Sonrasında Türk Kamuoyunun Tutumu”, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Cilt: 3, S: 12, 2010, s. 385.

³ Baskın Oran (Ed.), *Türk Dış Politikası*, İletişim Yayınları, İstanbul, 2004, s. 601.

⁴ M. Hulusi Dosdoğru, *6/7 Eylül Olayları*, Bağlam Yayıncılık, İstanbul, 1993, s.28.

⁵ Şerif Demir, “Adnan Menderes ve 6/7 Eylül Olayları”, *İstanbul Üniversitesi Yakın Dönem Türkiye Araştırmaları Dergisi*, S: 12, 2007, s. 39.

geçirmek, tüm dünyaya Kıbrıs'ta ayrı bir Türk halkı bulunduğunu, bu halkın EOKA'nın⁶ ideali olan Enosis'e⁷ karşı çıktığını ve Kıbrıs'ın geleceği üzerinde söz sahibi olduğunu göstermek olmuştur.⁸

Olaylar öncesinde Rumlar tarafından Kıbrıs'taki Türklere karşı girişilen maddi ve manevi saldırılar, Türk toplumunun gözlerini ister istemez Türkiye'de yaşayan Rumların üzerine çevirmiştir. Yunanistan'da kalan Türkler çok parlak bir yaşantıya sahip olmamalarına karşın, İstanbul Rumları büyük oranda refah içerisinde hayatlarını devam ettirmişlerdir. Yüz bin civarında bir sayıya sahip olan Rumlar ticaret sayesinde zenginleşmişlerdir. Bununla beraber Rumların yoğun olarak yaşadığı yerler İstanbul'un en gözde semtleridir.⁹

Özellikle 1954'ten itibaren Yunanistan, Kıbrıs'ı uluslararası gündeme taşıyarak Kıbrıs'a sahip olmanın yollarını aramaya başlar. BM'de alınan karar doğrultusunda Yunanistan'ın Kıbrıs halkına self-determinasyon hakkının verilmesi teklifi, adadaki huzur ve bölgedeki barışı tehlikeye düşüreceğinden gündem dışı bırakılması kararlaştırılır. BM'de alınan bu karar Rumları ve Yunan gençleri hiç memnun etmemiştir. Rumlar Kıbrıs'taki İngiliz yönetimine ve Türk azınlığa karşı terör hareketi başlatarak, adaya tek başına hakim olma mücadelesini hukuk dışı yollardan sürdürmüşlerdir. Bu durum doğal olarak Türk Hükümetinin ve Türk milletinin tepkisini çeker. Kıbrıs'ta akan kana ve giderek artan teröre çözüm bulamayan İngiltere, Kıbrıs'taki Rumlardan iyice bunalmıştır. Bunun üzerine İngiltere Türkiye'nin de katılacağı bir konferansta, Yunanistan ile birlikte sorunu diplomatik yollarla çözmek için harekete geçmiştir.¹⁰

Demokrat Parti döneminde azınlıkların durumuna bakacak olursak, çok partili demokrasi döneminin başlaması gayrimüslimler için de bir dönüm noktası olmuştur. Bu dönemde ayrımcılığa rastlanmaması tüm azınlıklar arasında şaşkınlıkla beraber sevinçle karşılanmıştır. Demokrat Parti dolayısıyla İstanbul'dan TBMM'ye gönderdikleri milletvekili de kendileri için bir güven ve gurur kaynağı olmuştur. 1950 – 1955 yılları arasında Rumlar ve Yunanlılar Türkiye'deki geleceklerine umutla bakmaya başlamışlardır. O dönemde ilişkiler o kadar iyi boyutlara ulaşmıştır ki 6/7 Eylül'de meydana gelen olayların yaşanmasına ihtimal dahi verilmesi imkânsız görülmüştür.¹¹ Kıbrıs Meselesi ise 1950'lerin ilk yıllarındaki Türk-Yunan yakınlaşmasının sonunu getirmiştir.

Londra Konferansı

Kıbrıs'taki Rumlar 1955 yılında Enosis yönündeki faaliyetleri yoğunlaştırıp ve hatta silahlı mücadeleye başladığında İngiltere bu konuyu çözüme kavuşturmak için yollar aramaya başlamıştır.

⁶ EOKA: 10 Kasım 1954'te Gravis liderliğinde Kıbrıs Rumları tarafından kurulan silahlı bir örgüttür.

⁷ Enosis: EOKA'nın ideali olan, Kıbrıs Adasını da içine alan Büyük Yunanistan düşüncesidir.

⁸ İsmail Sabahattin, **150 Soruda Kıbrıs Sorunu**, Kastaş Yayınevi, İstanbul 1998, s. 23.

⁹ Serdar Sakin, Sabit Dokuyan, **Kıbrıs ve 6/7 Eylül Olayları (Menderes ve Zorlu'nun Tarihi Sınavı)**, IQ Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul, 2010, s. 70-73.

¹⁰ Şerif Demir, **a.g.m.**, s.39-40.

¹¹ Gürhan Gürcan, "6/7 Eylül Olayları", **Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü**, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara, 2006, s. 50-51.

Bunun sonucunda İngiltere 29 Ağustos 1955 tarihinde bir konferans yapmaya karar verir ve bu konferansa Yunanistan ve Türkiye'yi davet eder. İngiliz Hükümeti, Türkiye ve Yunanistan'ı konferansa karşı karşıya getirmekten fayda sağlamayı amaçlamıştır.¹² Yunanistan'ın konferansta self-determinasyon konusunda ısrarlı olmayı planlaması üzerine Türk Hükümet yetkilileri bu konuda daha duyarlı hale gelmiştir. Başbakan Adnan Menderes Liman Lokantası'nda o meşhur nutkunu yapmıştır. Bu nutuk Türk Hükümetinin artık meseleyi ne kadar ciddiye aldığına bir göstergesi olarak konferans öncesi Türk çevrelerinde memnuniyet yaratırken özellikle Yunanistan'da şaşkınlık yaratmıştır.¹³

Dışişleri Bakanı Fatin Rüştü Zorlu başkanlığındaki Türk heyeti Londra'ya gidince önce İngiltere Dışişleri Bakanıyla ön görüşmede bulunmuştur. Beraberinde ki Türk Heyeti ise Yunanlara verilebilecek olası hiçbir tavize onay vermeyeceklerini kararlılıkla vurgulamışlardır. 29 Ağustos'ta başlayan üçlü Londra Konferansı'nda önce Türkiye ardından Yunanistan bilinen görüşlerini tekrarlar. Fatin Rüştü Zorlu, İngiltere'nin Kıbrıs'taki egemenliğinin devamına taraftar olduğunu belirtirken, Yunanlar Kıbrıs'ta yaşayanların yani Rumlar'ın adanın kaderini tayin etmesini talep etmişlerdir.¹⁴ Fatin Rüştü Zorlu'nun savunduğu Türk tezine göre ada Türkiye'ye verilmeliydi. Yunanlar ise Enosis'te diretiyorlardı. Basın ise bu dönemde sürekli bu konuda yayın yapıyordu. Türk kamuoyunun bütün dikkati Londra'ya çevrilmiştir. Günler geçtikçe propaganda yoğunlaşıyor sinirler geriliyordu.¹⁵

Londra Konferansı'nın devam ettiği günlerde Londra'da beş bin Türk'ün yaptığı miting Türk halkı tarafından büyük bir memnuniyetle takip edilmiş, bilhassa mitingi Londra'da bulunan "Kıbrıs Türktür Cemiyeti"nin bir şubesinin tertip etmiş olması Türkiye'de "Kıbrıs Türktür Cemiyeti"ne karşı olan alakayı bir misli daha kuvvetlendirmiştir.¹⁶

2 Eylül 1955'te ara verilen Londra Konferansı'na 6 Eylül'de tekrar devam edilmiştir. 8 Eylül günü bir sonuç bildirisi yayımlayarak sona erecek olan Londra Konferansı, bu bildiriye yayımlayamadan ve hiçbir karar alınmadan 7 Eylül'de dağılmıştır.¹⁷ Zaten açmaza giren konferansın başarısız bir biçimde dağılmasının asıl sebebi o sırada Türkiye'de yaşanan 6-7 Eylül Olayları olmuştur.¹⁸

2. 6/7 Eylül Olaylarının Başlaması ve Gelişmesi

5 Eylül 1955 gecesi Atatürk'ün evinin bulunduğu bahçenin yakınında bir bomba patlamıştır. 6 Eylül 1955 günü saat 13.00'de devlet radyosu, Selanik'te Atatürk'ün doğduğu eve yapılan bombalı bir saldırı haberini duyurmuş ve bu haber öğleden sonra "İstanbul Ekspres" gazetesinin ikinci baskısıyla

¹² Mehmet Arif Demirel, **6 Eylül 1955 Olaylarına 50. Yılda Yeni Bakış Hangi Derin Devlet?**, Demokratlar Kulübü Yayınları, Ankara, 2006, s. 57.

¹³ Ahmet Gazioğlu, **İngiliz İdaresinde Kıbrıs 1878 – 1960**, Cilt:1, Ekin Basımevi, İstanbul, 1960, s. 84-87.

¹⁴ Şerif Demir, **a.g.m.**, s. 41-42.

¹⁵ Cem Eroğul, **Demokrat Parti (Tarihi ve İdeolojisi)**, İmge Kitapevi Yayınları, 2. Baskı, Ankara, 1990, s. 110.

¹⁶ "Menderes Kıbrıs Türktür cemiyeti çalışmaları hakkında izahat aldı", **Hürriyet**, 6 Eylül 1955, s. 1.

¹⁷ Demirel, **a.g.e.**, s. 49; Gürcan, **a.g.t.**, s. 68.

¹⁸ Oran, **a.g.e.**, s. 602.

yayılmıştır.¹⁹ Bomba haberi halka şu şekilde duyurulmuştur: “Selanik’te Aziz Atatürk’ün doğduğu ev ile Türk Konsolosluk binası arasındaki bahçede saat gece yarısını dört geçe bir bomba patlamış ve bu infilak neticesinde Aziz Atatürk’ün doğduğu evin pencereleriyle Konsoloshanenin camları hasara uğramıştır. İnfilak esnasında insanca zayıyat olmamıştır. Yunan polisi tahkikata başlamış ve daha sıkı emniyet tedbirleri alınmıştır. 5 şüpheli şahsın tevkiif edildiği bildirilmektedir. Yunan hükümeti meydana gelen hasarı ödeyeceğini söylemiştir. Yunan İçişleri Bakanı basına verdiği beyanatta “Bu işi hakiki bir Yunan’ın yaptığını zannetmiyorum” demiştir.²⁰

İstanbul Ekspres Gazetesi’nin saat 16.00’da haberi büyük puntolarla ve detaylandırarak: “Atamızın Evi Bomba ile Hasara Uğradı” manşetini atması siyasi tarihimize 6-7 Eylül 1955 olayları olarak geçen hareketin kıvılcımı olmuştur.²¹ İstanbul Ekspres Gazetesi o gün yaklaşık 300 bin adet bastırılarak İstanbul sokaklarında dağıtılmıştır. Bomba haberinin duyurulduğu günün akşamüzeri, çeşitli öğrenci birliklerinin ve Kıbrıs Türktür Derneği’nin çağrısı doğrultusunda, Taksim Meydanı’nda bir protesto mitingi düzenlenmiştir. Yapılan bu mitingün ardından olaylar yavaş yavaş boyut kazanmaya başlamış ve bazı gruplar İstiklal Caddesi’nde bulunan Gayrimüslimlere ait işyerlerinin camlarını taşlamaya girişmişlerdir. Olaylar yirmi ile otuz kişiden oluşan organize olmuş öncü birliklerin yönlendirmesiyle gerçekleştirilmiştir.²² İnsanlar ellerinde bayraklar ve Atatürk posterleriyle “Kıbrıs Türktür Türk kalacaktır” temposu tutmaya başlamışlardır. Kısa sürede Taksim civarındaki Gayrimüslimlerin ikamet ve iş çevresi olarak bilinen Beyoğlu, Kurtuluş, Şişli, Nişantaşı gibi bölgeler, çeşitli araç gereçlerle donatılmış olarak gelen ve işyerlerini, evleri, okulları, kiliseleri ve mezarlıkları tahrip eden insan yığınlarının akınına uğramıştır. Aynı şekilde İstanbul’un Eminönü, Fatih, Eyüp, Bakırköy, Yeşilköy, Ortaköy, Moda, Kadıköy, Kuzguncuk, Çengelköy gibi semtlerinde ve Adalar’da şiddet olayları meydana gelmiştir.²³

Taksim’de başlayan gösteriler hızlı bir şekilde İstanbul’un her yerine yayılmıştır. Bazı kişiler Gayrimüslim komşularını ihbar ederek gruplara; Ermeni, Rum ve Yahudi komşularının evlerini göstermişlerdir. Herhangi bir yönlendirmenin olmadığı yerlerde ise saldırganlar öncelikli olarak isimleri Türkçe olmayan dükkanlara yönelmişlerdir. Müslüman halk ise ev ve işyerlerine Türk bayrakları asarak, tüm ışıkları yakarak kendi mülklerini korumaya çalışmış ancak istisnaide olsa bazen hedef olmuşlardır.²⁴

Olayların ilk ortaya çıktığı anda yağmalama yapılmamasına özen gösterilirken, olayların iyice kontrolden çıktığı gecenin ilerleyen saatlerinde ise yağmalama olaylarına da rastlanmıştır.²⁵ Kentin her yerinde yağmalar aynı yöntemle gerçekleştirilmiştir. Dükkanlar söz konusu olduğunda saldırganlar

¹⁹ Demir, a.g.m., s.42. Dilek Güven, **Cumhuriyet Dönemi Azınlık Politikaları Bağlamında 6-7 Eylül Olayları**, Çev: Bahar Şahin, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul, 2005, s. 13.

²⁰ Fahri Çoker Arşivi, **6-7 Eylül Olayları Fotoğraflar-Belgeler**, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul, 2005, s. 256.

²¹ Demir, a.g.m., s. 43-44.

²² Gürcan, a.g.t., s. 75.

²³ Güven, a.g.e., s.13-14.

²⁴ Sakin, Dokuyan, a.g.e., s. 92; Güven, a.g.e., s. 17.

²⁵ Sakin, Dokuyan, a.g.e., s. 93.

önce vitrinlerini taşıyarak parçalamışlardır daha sonra ise dükkanların içindeki eşyaları dışarı çıkartıp paramparça etmişlerdir.²⁶

Rum, Ermeni ve Yahudilere yönelik saldırılar sırasında çoğu zaman Türk ve Müslüman komşuları, Gayrimüslimleri korumaya çalışmışlardır. Aynı şekilde saldırı yapılacağına dair dedikodular çıktığında ve saldırı sırasında da Gayrimüslimleri kendi evlerinde saklamışlardır. Bazı Müslümanlar ise ellerindeki Türk bayraklarıyla mağdurların ev ve işyerlerinin önünde durmuş, buraları sahiplerinin Türk olduğunu iddia ederek koruyabilmişlerdir. Ayaklanmadan sonra ise gayrimüslimler gazetelere ilan vererek yardımları için Müslüman komşularına teşekkür etmişlerdir.²⁷

Olaylar sadece İstanbul'da başlamamış başta İzmir olmak üzere Ankara, Bursa, Samsun, Adana ve Eskişehir'de de olay çıkarma teşebbüsleri olmuştur. Bursa ve Samsun'daki yetkililer Rum yerleşimleri için güvenlik tedbirleri almış ayrıca Bursa'da 97 Rum otele yerleştirilmiştir. Adana'da toplanan üç bin kişi ise polisin şiddet kullanmasıyla dağıtılmıştır. Eskişehir'de gençlerin katıldığı küçük çaplı bir gösteri, olaysız sona ermiştir. İzmir'deki olaylar ise bunlardan daha büyük çaplı olmuştur. Fuar nedeniyle Konak Meydanı'na çekilmiş olan Yunan bayrağı gençlerden oluşan bir grup tarafından indirilip yakılmış yerine Türk bayrağı asılmıştır. Ankara'daki saldırılar ise ağırlıklı olarak öğrenci protestosu şeklinde gerçekleşmiş şiddet olayları meydana gelmemiştir.²⁸

6 Eylül'de olayların başladığı akşam Cumhurbaşkanı Celal Bayar ve Başbakan Adnan Menderes, trenle Ankara'ya gidiyorlarken yolda ayaklanmanın haberini almışlardır. Adnan Menderes bunun üzerine Sapanca'da trenden inerek İstanbul'a geri dönmüştür.. "Örfi İdare" ilan ederek birlik komutanlarına silah kullanarak sükunet ve düzeni sağlamalarını emretmiştir. İstanbul'daki yağma 22.00'de askeri birliklerin harekete geçerek Beyoğlu'na girmesi ve bütün ulaşım yollarını kontrol altına alınmasıyla yavaşlamıştır. Kara ve Deniz Birlikleri köprülerin iki başını tutarak Beyoğlu'na giriş ve çıkışı önlemişlerdir. Bazı birliklerde Beyoğlu'nda temizlik hareketine başlamışlardır. Gece 00.00'da örfi idarenin ilan edilmesiyle askeri birlikler tarafından olaylar kontrol altına alınmıştır. Bu arada gece yarısından sonra Rumlar da beş yüz kişilik bir grup oluşturarak Türkler üzerine bir misilleme girişiminde bulunmak istemişlerse de Türk askeri buna mani olmuştur.²⁹

3. Olaylar Sonucunda Yaşananlar ve Hükümetin Aldığı Tedbirler

6-7 Eylül olayları sonucunda meydana gelen maddi hasara resmi bir Türk kaynağına göre bakacak olursak: 4.214 işyeri, 1.004 ev, 73 kilise, 1 sinagog, 2 manastır, 26 okul ile aralarında fabrika, otel vb. yerlerin olduğu toplam 5.622 tesis saldırıya uğramıştır.³⁰ Genel itibarıyla en büyük tahribat Beyoğlu'nda olmuştur. Sıkıyönetim uygulaması nümayiş hareketlerinin bastırıldığı düşüncesiyle sabah erken saatlerde kaldırılmış fakat olaylar devam etme eğiliminde olduğu için İstanbul, Ankara ve

²⁶ Güven, a.g.e., s. 18.

²⁷ Güven, a.g.e., s. 23-24.

²⁸ Gürçan, a.g.t., s. 78-79; Güven, a.g.e., s. 29.

²⁹ Güven, a.g.e., s. 30; Sakin, Dokuyan, a.g.e., s. 102.

³⁰ Fahri Çoker Arşivi, a.g.e., s. 260.

İzmir’de yeniden uygulamaya konulmuştur.³¹ Olaylarda çeşitli yaralanma ve ölüm olayları da meydana gelmiştir. Yaralılarla ilgili verilen rakamlar 300 ile 600 arasında değişmektedir ve bu rakamlar yalnızca mağdurları değil, yaralanan suçluları da kapsamaktadır. Türk basınında ölü sayısı 11 olarak verilmiştir.³²

Hükümetin ilan ettiği Örfi İdare Komutanlığı’na Korgeneral Nurettin Aknoz getirilmiştir. İzmir’de ise Korgeneral Cemal Gürsel Sıkıyönetim Komutanlığı’na getirilmiştir. Geceleri saat 24.00 ile 05.00 arası uygulanan sokağa çıkma yasağı, devriyelerin kontrolleri ve İstanbul, Ankara ve İzmir’de yapılan tutuklamalarla her üç kentteki şiddet olaylarına son verilebilmiştir. İstanbul’da 5.104 kişi tutuklanmıştır. Ankara’da tutuklananlar için verilen rakamlar 300 ile 469, İzmir’dekiler için verilen rakam ise 50 ile 170 arasında değişmektedir.³³

Zararın maddi değeri anlamında ise dönemin basını farklı bilgiler vermektedir. Nitekim Vatan gazetesi İstanbul’da zararın iki milyar olduğunu, Tercüman gazetesi zararın İstanbul’da üç yüz milyonu aşmadığını, İzmir’de ise iki milyon civarında olduğunu belirtmiştir.³⁴

Olayların ardından Türk Hükümeti yaşananlardan üzüntü duyduğunu ve özür dilediğini belirten bir açıklama ile zararın tazmin edileceği sözünü vermiştir. İçişleri Bakanı Namık Gedik, Emniyetin başarısızlığı nedeniyle istifa etmiştir. Yerine geçici olarak Savunma Bakanı Ethem Menderes atanmıştır. Bakan Fuat Köprülü ise vekaleten Savunma Bakanlığı görevini üstlenmiştir. Aynı nedenlere dayanarak Milli Emniyet Hizmetleri Şefi, İzmir Valisi, İzmir’de bulunan Birliklerin Komutanı, İstanbul Emniyet Müdürü, ve üç General iktidar tarafından görevden alınmıştır. Emniyet Genel Müdürlüğü’ne ise Kemal Aygün atanmıştır. Bunların dışında bir dizi memurun, çıkan huzursuzluk ve bunlarla yeterince mücadele edilememesinden, sorumlu oldukları gerekçesiyle görev yerleri değiştirilmiştir.³⁵

Şiddet olaylarının kontrol altına alınmasının ardından 9 Eylül 1955 günü Maliye Bakanlığının yaptığı açıklamayla zarara uğrayanlar lehine uygulanacak önlemler belirtilmiştir. Buna göre mağdurlara vergi kolaylığı, ucuz inşaat malzemesine erişim olanağı, cam ithalatı, banka borcu olanlara geri ödeme ve banka kredisi alma kolaylığı sağlanacağı açıklanmıştır. Kızılay ise acil önlem olarak Beyoğlu’ndaki ihtiyaç sahiplerine kişi başına 20 TL tutarında nakit yardım, kömür ve yiyecek dağıtmıştır. Gerekli tamiratın yapılabilmesi için de mağdurlara belediye aracılığı ile çivi, cam ve boya dağıtılmıştır.³⁶

Anayasaya göre Örfi İdare durumunun TBMM tarafından en kısa sürede onaylanma zorunluluğu bulunduğundan 12 Eylül 1955 günü TBMM toplantıya çağırılmıştır. Cumhurbaşkanı ve

³¹ “Fevkalade hal kaldırıldı”, **Akşam**, 7 Eylül 1955, s. 2; Sakin, Dokuyan, **a.g.e.**, s. 107; “Kaldırılan örfi idare Ankara, İstanbul ve İzmir’de tekrar kondu.” **Vatan**, 8 Eylül 1955, s. 1.

³² Güven, **a.g.e.**, s. 39-40.

³³ “Büyük Millet Meclisi toplantıya çağırıldı”, **Cumhuriyet**, 8 Eylül 1955, s. 1; İbrahim Sertkaya, **Demokrasi Yolunda Bir Hayat**, Yağmur Yayınları, İstanbul, 2008, s. 173; Güven, **a.g.e.**, s. 31.

³⁴ Serdar Sakin, **a.g.m.**, s. 380.

³⁵ Gürcan, **a.g.t.**, s.95; “İçişleri Bakanı Gedik istifa etti”, **Ulus**, 11 Eylül 1955, s. 1.

³⁶ Güven, **a.g.e.** s. 40-41.

Başbakan İstanbul'daki olaylarla bizzat ilgilenmiştir. Celal Bayar, Adnan Menderes ve milletvekilleri hasara uğrayan bölgeleri gezerek zarar görenleri teselli etmişlerdir.³⁷

Başbakan Adnan Menderes, bu toplantı da söz alarak Fuat Köprülü'nün hükümeti zan altında bırakan sözlerine cevap vermiştir. Menderes, olaylar nedeniyle şaşkın olduğunu belirterek ayaklanmaların iç yüzünü ortaya çıkarmak için her şeyi yapacaklarını söylemiştir. Olayların sebebinin Kıbrıs Sorunu'nun gerek Yunanistan'da gerekse Türkiye'de yol açtığı aşırı kışkırtılmış vatanseverlikte aranması gerektiğini belirtmiştir. Kıbrıs Sorunu dolayısıyla kışkırtılan halkın olaylara neden olduğunu söyleyen Adnan Menderes, aynı zamanda Türklerin Kıbrıs'ta katledileceği haberlerinin de kışkırtıcı rol oynadığını ifade etmiştir. Selanik'teki bomba olayının ardından ise halkı galeyana getiren kötü niyetli kişilerin aracılığı ile olayların istenmeyen boyutlara taşındığını belirtmiştir. Menderes, olayların bir gençlik, bir talebe grubunun harekete geçmesiyle başladığını ve bir anda bütün İstanbul'a yayıldığını söylemiştir.³⁸

Hükümet, ayaklanmaların içyüzünü ortaya çıkarmak için her şeyi yapacaktır. İktidar, acıları sarmayı ve zararları tazmin etmeyi olduğu kadar, böylesi olayların tekrarını önlemeyi de kendisine vazife edinmiştir. Başlatılan adli inceleme olayların gerçek niteliğini ortaya koyacak ve tüm dünyaya olayların Türklerin işi olmadığını gösterecektir. Nitekim TBMM Genel Kurulu toplantısında tüm konuşmacılar, olayları Türkiye'nin bir hukuk devleti olarak itibarını zedeleyecek ulusal bir facia olarak değerlendirmişlerdir.³⁹

Muhalefet Partisi olan CHP'nin lideri İsmet İnönü ise Ankara'daki olayların Örfi İdarenin devamını gerektirmediğini savunmuştur.⁴⁰ İnönü, olaylar nedeniyle duyduğu üzüntüyü beyan etmiş ve genel olarak hükümetin aldığı önlemleri desteklemiştir. Meclis Genel Kurulunda yaptığı konuşmasını devlet gücünün yetersizliğini işaret etmek ve acil bir açıklama talep etmekle sınırlı tutmuştur.⁴¹ Genel Kurul ise büyük bir çoğunlukla muhalefetin Örfi İdareyi zorla sınırlandırma ya da Ankara'yı bunun dışında tutma talebini reddetmiştir.⁴²

Hükümet zarar görenlere yardım edilmesi amacıyla Başbakan Adnan Menderes'in fahri başkanlığında bir yardım komitesi kurulmasına karar vermiştir. Bu komite bütün zararların tazmin edilmesi için memleket çapında yardımlaşmayı temin etmeyi amaçlamıştır. Bu doğrultuda 10 Eylül 1955'te gönüllülük esasına dayanarak para sağlanmasını hızlandırmak ve hasarın aciliyetine göre mağdurlara, özellikle düşük gelirli hanelere hemen ödeme yapmak amacıyla, Cumhurbaşkanı Celal Bayar'ın himaye ve Başbakan Adnan Menderes'in fahri başkanlığında, Kızılay Başkanı Rıza Çerçel, Borsa, Sanayi ve Ticaret Odaları Başkanı Üzeyir Avunduk, Yapı Kredi Bankası Yönetim Kurulu

³⁷ Güven, a.g.e., s. 31; "Büyük Millet Meclisi fevkalade toplantı yapacak", **Türkyolu**, 9 Eylül 1955, s. 1.

³⁸ **TBMM Zabıt Ceridesi**, Devre: 10, İçtima: 1, 12 Eylül 1955, s. 684- 689.

³⁹ Sakin, Dokuyan, a.g.e., s. 119; Faruk Sükan, **Başbakan Adnan Menderes'in Meclis Konuşmaları TBMM 1950-1960**, Kültür Ofset Limited Şirketi, Ankara 1991, s.260; Güven, a.g.e., s. 32-33.

⁴⁰ **Akis**, Cilt: 5, Sayı: 71, 17 Eylül 1955, s. 5.

⁴¹ **TBMM Zabıt Ceridesi**, Devre: 10, İçtima: 1, 12 Eylül 1955, s. 688-699, Güven, a.g.e., s. 32-33.

⁴² **TBMM Zabıt Ceridesi**, Devre :10, İçtima:1, 12 Eylül 1955, s. 668-669, Güven, a.g.e., s.33.

Başkanı Kazım Taşkent ve Sanayi Odası Başkanı İbrahim Esi'den oluşan bir komite kurulmuştur.⁴³ 12 Eylül'de yapılan meclis toplantısında, TBMM, Hükümetin Örfi İdarenin tasdikini ve altı ay süreyle İstanbul, Ankara ve İzmir'de devam etmesine yönelik isteğini kabul ederek onaylamıştır.⁴⁴

15 Eylül'den itibaren bağışlar Komite emrine gönderilmeye başlanmıştır. Bağış kampanyası sonucu toplam 8.7 milyon TL'nin yaklaşık yarısı kamu ve özel bankalarla, sayıları bir düzineyi geçmeyen büyük sanayi ve ticari kuruluşlarınca sağlanmıştır. Ayrıca bağışta bulunanlar arasında Demokrat Parti'nin bucak, ilçe ve il örgütleri ile diğer gerçek tüzel kişilerde katılmışlardır. Yardım çağrılarında yurt genelinden de geniş bir katılım olmuştur. Türk halkı maddi yardımların yanı sıra sözleriyle de birlik ve beraberliğini göstermiştir. Ayaklanmalara etkin bir biçimde karışmış olan öğrenci dernekleri ise Başbakan Adnan Menderes'e gönderdikleri telgrafla gönüllü olarak yeniden inşa çalışmalarına katılma emrini beklediklerini beyan etmişlerdir. Bir yandan bağışlar toplanırken bir yandan da zarar görenlerin belirlenmesi çalışmalarına başlanmıştır. Komite bu amaçla mağdurların söz konusu hasar öncesinde sahip oldukları servetin miktarı, hasar nedeniyle tamamen ya da kısmen yok olan eşyaları hasardan sonra ellerinde kalan servetin değeri ve sigorta durumlarıyla ilgili bilgileri vermeleri için anket formları hazırlayıp dağıtmıştır. Bunun sonucunda ise yalnızca İstanbul'da toplam 6.533.856 TL tutarında yardım yapılmıştır. Ayrıca olaylarda zarar gördüğünü belirterek başvuru yapıp yardıma hak kazananlardan %5,7sinin Müslüman, diğerlerinin ise Rumlar ağırlıklı olmak üzere Ermeni ve Yahudiler olduğu görülmektedir.⁴⁵ Yardım komitesinin faaliyetleri 10 Temmuz 1956 tarih ve 4/7474 sayılı İcra Vekilleri Heyeti Kararnamesi ile sona erdirilmiş, bu tarihten sonra yapılacak başvuruların İstanbul Galata'daki Maliye Baş Müfettişliğine yapılması istenmiştir.⁴⁶

4. Tutuklamalar, Alınan Güvenlik Önlemleri ve Suçlamalar

Hükümetin saldırıların acilen aydınlatılmasına katkıda bulunacağını duyurduğu özel mahkemeler 10 Eylül 1955'te ilk sorgulamalarını yapmışlardır. İstanbul'da üç ayrı bölgede özel mahkemeler oluşturulurken, Ankara ve İzmir'de de oradaki tutuklular için birer özel mahkeme oluşturulmuştur. Mahkemelere Generaller başkanlık etmiştir, duruşmalar kapalı yapılmıştır.⁴⁷ İstanbul'da oluşturulan üç askeri mahkemede 19 Eylül ile 17 Ekim 1955 arasında Selimiye Kışlası'nda 1956, Davutpaşa Kışlası'nda 1200 ve Harbiye'de 1100 kişinin sorgulaması yapılmıştır. Tutuklanan şahıslar üç grupta sınıflandırılmıştır. Birinci grup, olaylara doğrudan katılmış olan birkaç bin kişilik kitlelerdir. İkinci grup, olay gecesi halkın arasında görülen 19 komünisttir. Üçüncü grup ise tedbir olarak tutuklanan komünistlerdir.⁴⁸

⁴³ Sakin, **a.g.m.**, s. 382; "Zarar görenlere yardım", **Cumhuriyet**, 9 Eylül 1955, s. 1; Gürcan, **a.g.t.**, s. 96.

⁴⁴ Demir, **a.g.m.**, s.49; "BMM'nin dün aldığı tarihi karara göre örfi idare 3 vilayette de 6 ay devam edecektir", **Akşam**, 13 Eylül 1955, s. 1.

⁴⁵ Sakin, **a.g.m.**, s. 383- 384; Gürcan, **a.g.t.**, s. 97-99; Güven, **a.g.e.**, s. 40-43; "Bayar ve Menderes'e çekilen telgraflar", **Vatan**, 11 Eylül 1955, s. 1.

⁴⁶ Sakin, **a.g.m.**, s. 385.

⁴⁷ Güven, **a.g.e.**, s. 51-52.

⁴⁸ Sakin, Dokuyan, **a.g.e.**, s. 110, 112.

Muhalefet olaylardan hükümeti sorumlu tutmuştur. Hükümeti olaylardan sorumlu tutan bir diğer grupta komünist çevrelerdir. Ayrıca Fuat Köprülü, Patrik Athenagoras ve Kıbrıs Türk'tür cemiyeti eski başkanı Hikmet Bil'de olaylardan dolayı hükümeti suçlayanlar arasındadır.⁴⁹ Fakat bütün bu suçlamalara rağmen halk arasında Menderes'e gösterilen sevginin boyutu da, Menderes'in suçlu görülmediğinin bir delili olarak sunulabilir. Nitekim olayları yerinde görmek için İstanbul sokaklarında gezmeye çıkan Başbakan ve Bakanlar halk tarafından beklenmedik bir sevgiyle karşılanmışlardır. Dükkânları yağma edilen kişiler dahi, Menderes'i görünce ellerini çırpmakta ve ona olan sevgilerini göstermeye çalışmaktaydılar.⁵⁰

Olayların yapılaş tarzı ve manevi değer taşıyan mekanlara saldırıda bulunulması, komünist grupların suçlanmasına delil olarak gösterilmiştir. Komünistlerin suçlanmasına karşı hükümet içinden ilk tepki Fatin Rüştü Zorlu'dan gelmiştir. Yapılan ithamlar sonrasında ise İstanbul'da ne kadar sicilli komünist varsa hepsi tutuklanmıştır. Komünistleri suçlayanlar arasında Hürriyet Gazetesi ve Bülent Ecevit'te vardır. Olayları izleyen haftalarda ise Türk Hükümeti, saldırıların sorumlusunun komünistler olduğu tezini giderek daha az savunur olmuştur. Böylece şüpheli komünistlerde diğer birçok tutukluyla birlikte Aralık 1955 sonuna doğru serbest bırakılmışlardır. Bir kısmının davaları sürmüş olsa da bunlar davalılar lehine sonuçlanmıştır.⁵¹

Olaylardan sonra başlatılan tahkikatlar neticesinde Kıbrıs Türktür Cemiyeti ve Milli Türk Talebe ile birlikte 34 sendikanın kapatılmasına karar verilerek üyeleri tutuklanmıştır. Kıbrıs Türktür Cemiyetinin merkez ve şubeleri zabıtaca mühürlenerek evrakı muhafaza altına alınmıştır ve cemiyete mensup 72 idareci Örfi İdare Komutanlığı'na verilmiştir. 1955 Aralık sonuna kadar, Kıbrıs Türktür Cemiyeti'nin saldırıları teşvik ettikleri gerekçesiyle tutuklanmış olan 87 yöneticisi tahliye edilirken, 17 kişi hakkında 12 Şubat 1956'da dava açılmıştır.⁵²

Sovyetler üzerinde de bazı şüpheler uyanmasına karşın, bu yönde toplanan deliller kesin bir iddiaya varmak için yetersiz kalmıştır. Olaylarda parmağı olduğu düşünülen bir diğer aktör de İngiltere'dir. Bilindiği gibi İngiltere, Yunanistan'ın Kıbrıs sorununu BM'ye taşımasından büyük bir rahatsızlık duymaktaydı. İngiltere'nin olaylardan sonra verdiği tepki de dikkat çekicidir. İngiltere Dışişleri Bakanı Mac Millan, Türkiye'ye, zarar gören İngiliz vatandaşlarının tazminat haklarının ertelenmesini öngören yumuşak bir protesto telgrafi çekmiştir. Böylelikle İngiltere, olayların planlanmasında bir rolü olmadığını kanıtlamak istemiştir.⁵³

⁴⁹ Demir, **a.g.m.**, s. 50; Resul Babaoğlu, "6/7 Eylül Olayları'nın Muhtemel Failleri Üzerine Bir Değerlendirme", **International Journal of Social Science**, Cilt: 6, Sayı: 2, 2013, s. 1353; Sakin, Dokuyan, **a.g.e.**, s. 129.

⁵⁰ Sakin, Dokuyan, **a.g.e.**, s. 130.

⁵¹ Babaoğlu, **a.g.m.**, s. 1355; Sakin, Dokuyan, **a.g.e.**, s. 133,138; Güven, **a.g.e.**, s. 56; M. Hulusi Dosdoğru, **6/7 Eylül Olayları**, Bağlam Yayıncılık, İstanbul, 1993, s. 85.

⁵² Babaoğlu, **a.g.m.**, s. 1361; "Kıbrıs Türktür cemiyeti mahkeme kararıyla feshedildi", **Cumhuriyet**, 9 Eylül 1955, s. 1; "Kıbrıs Türktür cemiyetinin Başkanı ile idare kurulu nezarete alınanlar arasında", **Vatan**, 8 Eylül 1955, s. 1-7; Güven, **a.g.e.**, 68; Fahri Çoker Arşivi, **a.g.e.**, 308.

⁵³ Babaoğlu, **a.g.m.** s. 1358-1359.

5. Olayların Yunanistan'daki Yansımaları

6/7 Eylül olaylarının Türkiye dışında en çok etki yaptığı ülke doğal olarak Yunanistan olmuştur. Yunanistan olaylara tepkisini Ekim ayında Trakya'da düzenlenen NATO tatbikatına katılmayarak göstermiştir. Atatürk'ün evinin bombalanması olayı ile ilgili olarak da Yunanistan'da öğrenci olan Oktay Engin'i⁵⁴ tutuklayarak kendisine bu suçu zorla kabul ettirmeye çalışmışlardır. Türkiye'de yaşanan tahrip olayları karşısında Türk yönetimini eleştiren Yunan makamları, gerekli tedbirlerin alınmadığını ve bu olayların, Türk-Yunan ilişkilerinin gidişatına büyük zarar verdiğini ifade etmiştir. Ayrıca Atatürk'ün evi ve Konsoloslukta meydana gelen maddi zararların telafi edileceğini de ilan etmişlerdir. Fakat Yunanistan'ın yaptığı bu ilk hareketin sözde kaldığı kısa sürede anlaşılmıştır. Olayları bahane ederek Türk içişlerine karışmayı dahi deneyen Yunan Devleti, Anadolu'da bulunan Rum ahali hakkında tazminat ve teminat istemiştir. Ancak bu durum Türkiye tarafından eleştiri ile karşılanmıştır.⁵⁵

6. Yassıada Yargılamalarında 6/7 Eylül Olayları

6/7 Eylül olayları davası, 27 Mayıs 1960 darbesinin ardından Yassıada'da kurulan darbe mahkemesinde görülen davalardan biridir⁵⁶ 19 Ekim 1960'ta başlayan ve 20 Duruşma sonunda 5 Mayıs 1961'de karara bağlanan 6-7 Eylül 1955 davasında 11 sanık yargılanmıştır. Davanın konusu 6-7 Eylül 1955'te Yunanistan'ın Kıbrıs Sorunu'nu uluslararası kamuoyunun gündeminde tutmak için BM'ye getirmesi ve bir sonuç alamayınca adada terör eylemlerini başlatması üzerine, İngiltere'nin sorunu görüşmek için Yunanistan ve Türkiye'yi davet ettiği Londra Konferansı sırasında Atatürk'ün Selanik'teki evine bomba atıldığının İstanbul Ekspres Gazetesinde ikinci baskı yapılarak verilmesiyle Kıbrıs Türktür Cemiyeti'nin İstanbul'da düzenlediği mitingin, çoğunluğunu İstanbul'daki Rumlara ait malların, kiliselerin ve okulların hedef alındığı bir yıkma ve yağmalama eylemine dönüşmesi ve toplam 5622 mekanın tahrip edilmesi olayıdır.⁵⁷

Dava sonucunda Celal Bayar hakkında tatbikat yapılmayacağına, Adnan Menderes, Fatin Rüştü Zorlu ve Kemal Hadımlı hakkında verilecek kararın Anayasa davası ile birleştirilmesine, Fuat Köprülü, Fahrettin Kerim Gökay, Alaaddin Eriş, Mehmet Ali Balin, Mehmet Ali Tekinalp, Hasan Uçar ve Oktay Engin'in beraatine karar verilmiştir.⁵⁸ Sonuç olarak mahkeme Celal Bayar, Adnan Menderes ve Fatin Rüştü Zorlu'nun suçlu olduğuna hükmetmiştir. Yassıada'daki askeri mahkemenin duruşmalarında ise şiddet olaylarının sorumlusunun yalnızca hükümet üyeleri olduğu ispatlanmaya çalışılmıştır. Bu davalarla 27 Mayıs 1960 askeri darbesi meşrulaştırılmak istenmiştir. Dolayısıyla mahkeme sanıkları

⁵⁴ Oktay Engin: Yunan Mahkemeleri olayın faili olarak Selanik Hukuk Fakültesi 2. Sınıf öğrencisi olan Oktay Engin'i cezalandırmıştır. Engin daha sonra Türkiye'ye sığınmıştır. Eğitimini Türkiye'de tamamlayarak Kaymakamlık, Emniyet üst düzey yöneticiliği ve Valilik görevlerinde bulunmuştur. Oktay Engin Yunan mahkemelerinin kasıtlı olarak yanlış karar verdiğini iddia ederek hakkındaki suçlamaları reddetmiştir.

⁵⁵ Oran, a.g.e., s. 601; Gürcan, a.g.t., s. 111; Sakin, Dokuyan, a.g.e., 166-167.

⁵⁶ Emine Gürsoy Naskazi, **Yassıada Zabıtları-2 6/7 Eylül Olayları Davası**, Kitapevi 315, İstanbul, 2007, s. 7.

⁵⁷ Melek Fırat, **1960-71 Arası Türk Dış Politikası ve Kıbrıs Sorunu**, Siyasal Kitabevi, Ankara, 1997, s. 53-54.

⁵⁸ Gürsoy Naskazi, a.g.e., s. 15.

suçlayabilmek için kısmen doğru olmayan tanık ifadelerini kullanmıştır.⁵⁹ Nitekim Yassıda mahkemelerinde Fatih Rüşti Zorlu lehine tanıklık yapmak isteyen kişilerin dinlenmelerine gerek görülmemiş olması göz önüne alındığında, Menderes ve Zorlu'nun olayları planlamaktan suçlu bulunmalarına ilişkin kararın da 6-7 Eylül sorumlularını ortaya çıkartmadığı söylenebilir.⁶⁰

Sonuç

6/7 Eylül olayları, Kıbrıs Meselesinin kamuoyunda yarattığı gerginliğe, hükümetin başlangıçta hoşgörülü yaklaşımı sebebiyle sıradan bir protesto eylemi olarak başlamıştır. Olayların gelişme zamanı ise oldukça dikkat çekicidir. Bir tarafta Londra Konferansı devam ederken diğer yandan hükümet yetkilileri Ankara'ya gitmek için yola çıkmışlardır. Olaylar sırasında yalnızca Rumlar değil Müslümanlar da zarar görmüşlerdir. Nitekim 6/7 Eylül 1955 olayları yağma ve tahrip için yapılmış bir gösteri değildir. Olay ulusal bir tepki olarak başlamıştır sonradan boyut değiştirmiştir. Olayların ertesinde hemen ilan edilen örfi idare ile suçlular tutuklanmıştır. Fakat bu tutuklamalar çok sürmez tutuklular kısa süre sonra serbest bırakılırlar. Kurulan yardım komitesiyle ise olaylar sırasında zarara uğrayanların hasarları karşılanmış ve maddi yardım yapılmıştır.

Olaylardan sonra normale dönüş için büyük çabalar harcayan Rumlar ve diğer azınlıklar devletten de aldıkları yardım ile bu süreci gayet hızlı atlattımlardır. Cumhurbaşkanı Celal Bayar ve Başbakan Adnan Menderes'in İstanbul'a gelip halkın önüne çıkmaları, Türkiye Cumhuriyeti'nin yöneticilerinin derhal olayları kınayıp ve bir daha tekrarlanmayacağını resmen açıklamaları olumlu ve iyi niyetli bir davranış olarak nitelenmiş ve yaşananları unutmaya hazır olduklarını belirtmişlerdir. Rumlar 1955'te hiç beklemedikleri bir sırada yakalandıkları 6/7 Eylül olaylarından sonra hükümetin ve yöneticilerin özür dilemesi ve de Rumların tüm maddi zararlarını tazmin etmesi üzerine İstanbul'daki Rum toplumu ve Yunan vatandaşları yerlerinde kalmayı tercih etmişlerdir. Hatta yaklaşan ilk seçimlerde Demokrat Parti'ye desteklerini sürdürmüşlerdir. Ancak beş yıl sonra yaşanan askeri darbeden sonra Yassıda Mahkemelerinde yargılama yapılırken 6/7 Eylül Olayları da dava konusu olarak eklenmiştir.

Kaynakça

TBMM Tutanakları (Zabıt Ceridesi), Devre: 10, İçtima: 1, 12 Eylül 1955.

BABAOĞLU Resul, "6/7 Eylül Olayları'nın Muhtemel Failleri Üzerine Bir Değerlendirme", **International Journal of Social Science** Cilt: 6, Sayı: 2, 2013.

DEMİR Şerif, "Adnan Menderes ve 6/7 Eylül Olayları", **İstanbul Üniversitesi Yakın Dönem Türkiye Araştırmaları Dergisi**, S: 12, 2007.

⁵⁹ Güven, a.g.e., s. 77.

⁶⁰ Oran, a.g.e., s. 601.

DEMİRER Mehmet Arif, **6 Eylül 1955 Olaylarına 50. Yılda Yeni Bakış Hangi Derin Devlet?**, Demokratlar Kulübü Yayınları, Ankara, 2006.

DOSDOĞRU M. Hulusi, **6/7 Eylül Olayları**, Bağlam Yayıncılık, İstanbul, 1993.

EROĞUL Cem, **Demokrat Parti (Tarihi ve İdeolojisi)**, İmge Kitapevi Yayınları, 2. Baskı, Ankara, 1990.

FAHRİ ÇOKER ARŞİVİ, **6/7 Eylül Olayları Fotoğraflar-Belgeler**, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul, 2005.

FIRAT Melek, **1960-71 Arası Türk Dış Politikası ve Kıbrıs Sorunu**, Siyasal Kitapevi, Ankara, 1997.

GAZİOĞLU Ahmet, **İngiliz İdaresinde Kıbrıs 1878-1960**, C:1, Ekin Basımevi, İstanbul, 1960.

GÜRÇAN Gürhan, **“6/7 Eylül Olayları”**, Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara, 2006.

GÜRSOY NASKAZİ Emine, **Yassıada Zabıtları-2 6/7 Eylül Olayları Davası**, Kitapevi 315, İstanbul, 2007.

GÜVEN Dilek, **Cumhuriyet Dönemi Azınlık Politikaları Bağlamında 6-7 Eylül Olayları**, Çev: Bahar Şahin, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul, 2005.

ORAN Baskın (Ed.), **Türk Dış Politikası**, İletişim Yayınları, İstanbul, 2004.

SABAHATTİN İsmail, **150 Soruda Kıbrıs Sorunu**, Kastaş Yayınevi, İstanbul, 1998.

SAKİN Serdar, **“6/7 Eylül 1955 Olayları Sonrasında Türk Kamuoyunun Tutumu”**, Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi, C: 3, S: 12, 2010.

SAKİN Serdar, DOKUYAN Sabit, **Kıbrıs ve 6/7 Eylül Olayları (Menderes ve Zorlu'nun Tarihi Sınavı)**, IQ Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul, 2010.

SERTKAYA İbrahim, **Demokrasi Yolunda Bir Hayat**, Yağmur Yayınları, İstanbul, 2008.

SÜKAN Faruk, **Başbakan Adnan Menderes'in Meclis Konuşmaları TBMM 1950-1960**, Kültür Ofset Limited Şirketi, Ankara, 1991.

Akis, Cilt: 5, Sayı: 71, 17 Eylül 1955.

“Menderes Kıbrıs Türktür cemiyeti çalışmalarını hakkında izahat aldı”, **Hürriyet**, 6 Eylül 1955.

“Fevkalade hal kaldırıldı”, **Akşam**, 7 Eylül 1955.

“Kaldırılan örfi idare Ankara, İstanbul ve İzmir’de tekrar kondu”, **Vatan**, 8 Eylül 1955.

“Kıbrıs Türkler cemiyetinin başkanı ile idare kurulu nezarete alınanlar arasında”, **Vatan**, 8 Eylül 1955.

“Büyük Millet Meclisi toplantıya çağrıldı”, **Cumhuriyet**, 8 Eylül 1955.

“Kıbrıs Türkler cemiyeti mahkeme kararıyla feshedildi”, **Cumhuriyet**, 9 Eylül 1955.

“Zarar görenlere yardım”, **Cumhuriyet**, 9 Eylül 1955.

“Büyük Millet Meclisi fevkalade toplantı yapacak”, **Türkyolu**, 9 Eylül 1955.

“İçişleri Bakanı Gedik istifa etti”, **Ulus**, 11 Eylül 1955.

“Bayar ve Menderes’e çekilen telgraflar” **Vatan**, 11 Eylül 1955.

“BMM’nin dün aldığı tarihi karara göre örfi idare 3 vilayette de 6 ay devam edecektir”, **Akşam**, 13 Eylül 1955.